

Sygn. akt I CSK 302/08

POSTANOWIENIE

Dnia 11 marca 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jan Górowski

SSN Grzegorz Misiurek

w sprawie z powództwa S.M.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Wojewodę

o ustalenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 11 marca 2009 r.,

skargi kasacyjnej powoda od postanowienia Sądu Apelacyjnego

z dnia 15 kwietnia 2008 r., sygn. akt [...],

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 15 kwietnia 2008 r. Sąd Apelacyjny w sprawie z powództwa S.M. przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie o ustalenie, że poprzednicy prawni powoda byli w dniu 1 września 1939 r. właścicielami nieruchomości znajdującej się obecnie na terytorium Republiki Ukrainiejskiej, oddalił zażalenie powoda na postanowienie Sądu Okręgowego odrzucające pozew ze względu na brak jurysdykcji krajowej sądów polskich.

Od postanowienia Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wniósł powód i powołując się na naruszenie art. 1099 k.p.c. przez błędną wykładnię, wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia wraz z postanowieniem Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Powództwo w niniejszej sprawie zmierzało do ustalenia na podstawie art. 189 k.p.c. prawa własności przysługującego poprzednikom prawnym powoda do nieruchomości położonej obecnie na terytorium Republiki Ukrainiejskiej. Nie może ulegać wątpliwości, że dla oceny istnienia jurysdykcji krajowej miarodajny jest w zasadzie moment wszczęcia postępowania lub doręczenia pozwu (art. 1097 i 1103 § 1 pkt 1 k.p.c.; por. także postanowienie Sądu Najwyższego z 28 kwietnia 2005 r., III CK 358/04, niepubl.).

W stosunkach między Polską a Ukrainą obowiązuje umowa z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych (Dz.U. z 1994 r., Nr 96, poz. 465). Zgodnie z art. 32 tej umowy, do stosunków prawnych dotyczących nieruchomości właściwe są prawo i organy tej umawiającej się strony, na której terytorium nieruchomość jest położona. Przytoczony przepis rozstrzyga więc, że w sprawie o ustalenie istnienia (także w przeszłości) prawa własności nieruchomości położonej na Ukrainie jurysdykcję krajową mają sądy ukraińskie. Umowa nie zawiera równocześnie normy prawnej, która w sprawach dotyczących nieruchomości przyznawałaby jurysdykcję przemienną sądom polskim.

Na tej podstawie uznać należy, że w rozpatrywanej sprawie – przy założeniu położenia nieruchomości na Ukrainie – sądom polskim nie przysługuje jurysdykcja krajowa. Dla oceny omawianej kwestii nie są natomiast miarodajne przepisy rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych. Zgodnie z jego art. 66 ust. 1, znajduje ono zastosowanie tylko do takich powództw, które zostały wytoczone po jego wejściu w życie. Rozporządzenie weszło w życie w dniu 1 marca 2002 r., jednak jest to data właściwa tylko dla stosunków między „starymi” państwami członkowskimi. W stosunku do Polski, która przystąpiła do UE w dniu 1 maja 2004 r., przy braku w traktacie akcesyjnym przepisów intertemporalnych, uznać trzeba, że reguła określona w art. 66 ust. 1 rozporządzenia ulega modyfikacji przez przyjęcie, że akt ten stosuje się do powództw wytoczonych po tej dacie. Podkreślić należy, że zgodnie z art. 22 pkt 1 tego rozporządzenia, w sprawach, w których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach, wyłączną jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym nieruchomość jest położona. Ukraina zresztą, jak wiadomo, nie jest członkiem Unii Europejskiej.

Z żadnej z umów międzynarodowych, których zastosowanie w niniejszej sprawie można rozważać, nie wynika zatem jurysdykcja sądów polskich.

Niezasadny jest zarzut skarżącego, że z treści uchwały Sądu Najwyższego z 5 sierpnia 2004 r., III CZP 39/04, wynika, iż skoro przyjęto dopuszczalność drogi sądowej w sprawach o ustalenie faktu pozostawienia przez daną osobę bądź jej poprzedników prawnych poza obecnymi granicami państwa określonej nieruchomości, do której przysługiwało im prawo własności, to przesądzono tym samym istnienie także w tego rodzaju sprawach jurysdykcji krajowej. Wskazana uchwała nie odnosiła się w ogóle do kwestii jurysdykcji krajowej i ograniczała się do oceny istnienia w sprawie innej przesłanki procesowej, jaką stanowi droga sądowa. Jurysdykcja krajowa stanowi zaś przesłankę oddzielną podlegającą badaniu przez sąd niezależnie od faktu przysługiwania lub nieprzysługiwania drogi sądowej. Pogląd ten w orzecznictwie nie budzi żadnych wątpliwości.

Zgodnie z postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2005 r., III CZP 72/04 (Prokuratura i Prawo 2005, nr 11, s. 39), w sprawie o ustalenie istniejącego w przeszłości stosunku własności nieruchomości pozostawionej poza obecnymi granicami państwa polskiego w związku z wojną rozpoczętą w 1939 r., położonej obecnie na terenie Litwy lub Białorusi, sądom polskim nie przysługuje jurysdykcja krajowa. Jednobrzmiąca treść art. 32 powołanej umowy z Ukrainą uzasadnia odniesienie tego poglądu – podzielanego przez skład orzekający – do rozpoznawanej sprawy. W odniesieniu do nieruchomości położonej na terytorium Republiki Ukrainiejskiej pogląd taki jednoznacznie sformułował Sąd Najwyższy w postanowieniu z 10 sierpnia 2007 r., II CSK 169/07, niepubl.

Należy też zwrócić uwagę, że w myśl art. 202 zd. drugie k.p.c., jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, okoliczności, które uzasadniają odrzucenie pozwu, sąd bierze pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy. Brak jurysdykcji krajowej stanowi przyczynę nieważności, którą sąd bierze pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy. W razie stwierdzenia braku jurysdykcji krajowej sąd odrzuca pozew (art. 1099 k.p.c.).

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).